

Kas ir filosofija?

un

Deews dabâ un zilwekâ

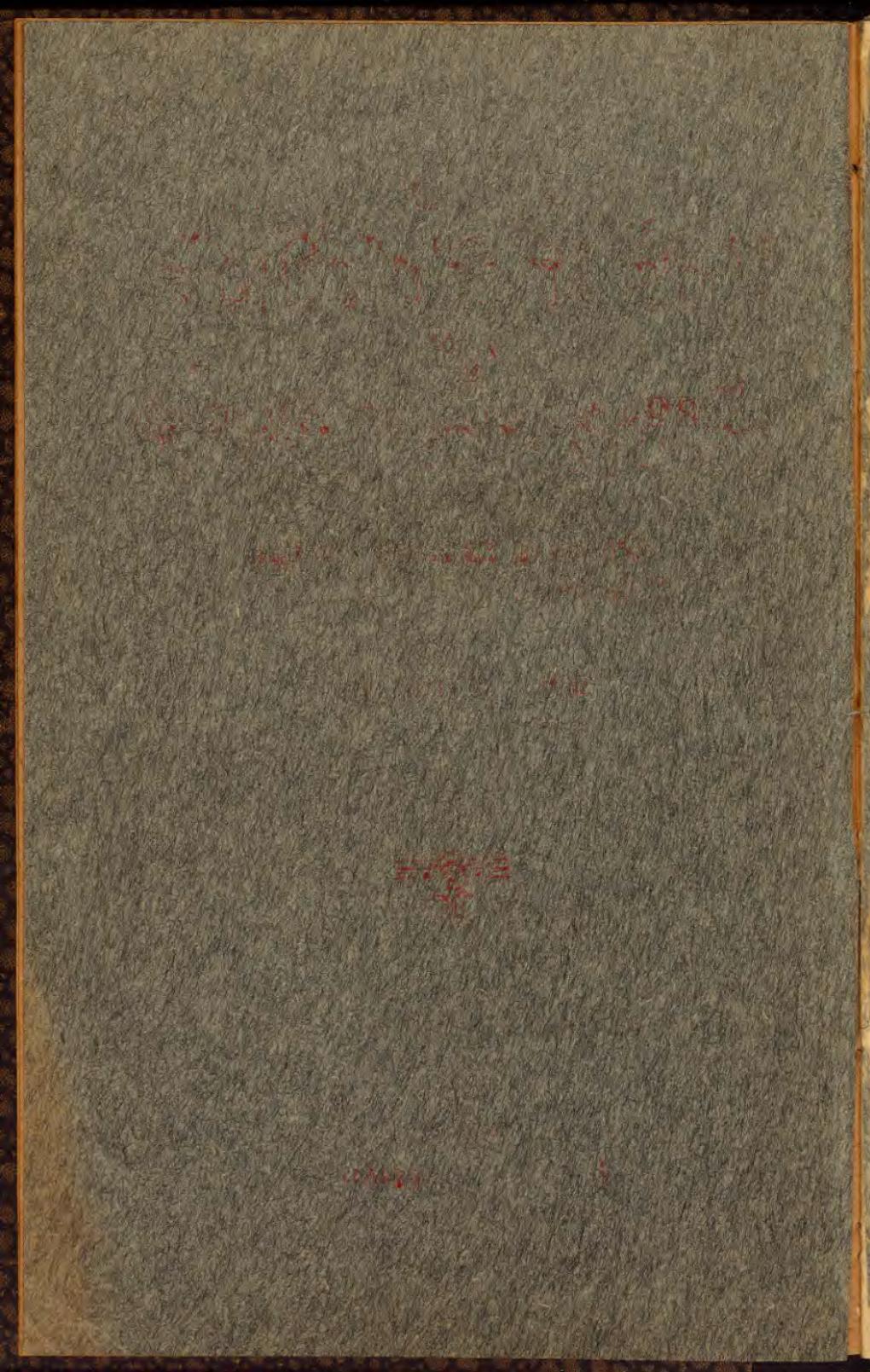
(Profešora Sdakowa lekzijas)

Brihwî atreferejis J. W.

Watkâ,

2. Raufkas apgaħidibâ

L
1198

358405

L
1

Kas ir filosofija?

un

Deewī dabā un zilwekā.

(Profesora Schakowa lekzijas)

1914.

J. Raufkas apgabđibā, Wālkā.

Lekzijas lafitas Walkas Latweeschu
Sawstarpejā Palihdsibas Beedribā 11.
:: un 12. februari 1913. gaddā ::

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

0308006664

Drukats Ģ. Raufkas drukatawā,
Walkā, Kungu eelā 13. Tel. 142

Kas ir filosofija?

Filosofijas īchuhpulis — senā Greekija. No īchejeenes zilweks raudsfjās us debefim un jautaja. Atkaribā no ta, kahdas tas dabuja atbildes, zehlās daschadi wirseeni filosofijā.

Sahkumā domaja, ka wifs ir uhdens. Uhdens no debefim nolijis us semi, wiša buhtiba — uhdens. Bet ar uhdeni ween newareja wiſu iſſkaidrot. Sahka meklet pirm-fahkumu elpoſchanā. Wifs elpo. Elpoſchana — dīhwibas ſtiprais pulfs, dīhwibas iſteikſme. Pahrgahja us „ugunigu wahrdū“. Ugunigā wahrdā, karſtajās domās, kas dīmst ſmadſenēs, ir ſpehks, kas leelaks par elpu, par deeweem. Mums galwa deg, kad mehs ko ſmagu domojam, iſteizam. Ari ſeme iſzehlās no uguns un wiſpaſaules uguri ta kahdreis ſadegs. Bet wahrds naw paſtahwigs, katram zilwekam, katrai deenai ſaws wahrds. Tik debefu kermenī ſtahw muhſchigi weeni un tee paſchi. Swaigſnes, kas eet us wakareem, atgreeschas no rihtem. Sahk peeluhgt negrosamos dabas likumus.

Mehs redsam: kulturelās dīhwes preekſch-wakarā zilweka uſmanibu ſaifa wairak tik ahrejā, fiſiſkā paſaule, daba un wīnas likumi. Nomahkts no ſcho uſnaemto eelpaidu daudſuma, tautu filosofiskais genijs, lihdfigi maſam behrnam, ſahkumā tumſchi — neſkaidri nojauſch

ſawu perfonibu, neatdala ſewi no apkahrtejās dabas. Prahts wehrſts weenigi uſ paſaules mihklu iſprashanu. Wiſa Greeku filoſofija, ſahkot no Thaleſalihdi Sokratam, iſſchkiſ paſaules buhtibas jautajumus. No ka wiſs zehlees, ſastahw, par ko beidſot wiſs pahrwehrtifees? — ſchee jautajumi guļ ſeno paſaules uſſkatu pamatos. Uhdens, gaifs, uguns, wiſa beſgaligā materija teek atſihti kā negroſami pahrweidojoſchās dabas parahdību wirknē. Tik tad wehl, kad ſchee jautajumi deefgan apſkatiti, zilweks pahrnes ſawu uſmanibu uſ zilweku. Filoſofija peegreeſchas eekſchejai paſaulei un ſahk pehitit brihnumus, kas noteek garigās dſihwes aplokā tik tad, kad tai azis ir jau noguruſchas no debeſu kermenу weenmuligās greeſchanās

Afklaht jaunu laikmetu zilwezes domu wehſtūrē nahzās Sokratam. S. pirmais atdalija filoſofiju no fisiſkās dabas un norahdija tai garigu aploku. Preekſch S. mahzija: „Paſihiſti ſawu ahrejo paſauli“. S. ſahka mahzit: „Paſihiſti pats ſewi“. Uſaufa jautajumi par perfonas teefibam, zilweka wehrſtibu u. t. t. Tas bija ſolis uſ preekſchu, lai gan ſcho problemu iſſchkiſchana tuhlit wehl nenotika.

Ko zilweks lai dara kā zilweks? Katra paſaules dalina grib labaka tapt. Nedſihwā weela grib tapt dſihwā, bet dſihwā — par zilweku. Kustons par zilweku, zilweks par deewu. Zilwekā dſihſchanās uſ labu. Kā dabā aktiuitate pahr-

weido pašiwo weelu par planeti, tå zilweka aktiwa, radoschais prahs ir wina wehrfiba. Naw nekas wehrfigaks par prahsu, par prah-toſchanu. Prahtoſchana par weenkahrſchäm leetam naw tik aktiwa, kà par zehlakam, Prahtoſchana par prah-toſchanu — wiszehlakå. Nodſilinatese wiad.

Paſaule nahk ſem romeeſchu ſchkehppeem. Pahr ſemi eet breefmigee juku laiki. Meeriga prah-toſchana neefpehjama. Zilwekam wajaga garigu lihdſwaru, apmeerinajumu, fizibu. To wairs neapmeerind filofifija. Šchaſ laikå zeļo pa paſauli Galilejas ſwejneeki un ſtahſta par kahdu Jesu no Nazaretes, kas kruſtā ſiſts un uſmodees no mironeem. Paſchi to redſejuſchi, Greeku filofifija; Romas walſts. ſpehzigå kolonijas ar wina jurifprudenzi un keiſareem — deeweem, — wiſs tas nodrebeja Zilweka Dehla preekſchå, kas bij nahzis peſtit paſauli. Notika leela pahrmaina paſaules wehrfibū ſapraſchanå, No ſcha laika zilweze wehrſa ſawus ſkatus pret debefim, no kureenes bij nolaſtees jaunai muhſchigå ſaules un Weenigå Deewa gaſmas apſpihdetai Pateeſibas Walltij.

Kahdreib deewiſchka ideja mahjoja tikai ſewi, bet nu ta iſplahtiſes pahr wiſu radibū. Zilweks uſgahja ſewi ſcho ideju. Idomat winas tas nekahdi newareja, Ari redſet ne. Ideja tam eedwesta „no augſcheenes“. Dſihwe — weenkahrſchäs taſnibas iſteikſme. Dſihwoſ kahdu laiku un pehz tam atgreeſtees buhtibas

pirmawotā, nenoseedsigā Jehowā, no ka nahk spehks un engeļi. Filosofisko assiu ūchaī laikā war formuleit, kā nepahrwaramu prahfa dīsh-ſchanas tuwinates teem idealeem, no kureem pafaule zehluſees, kā wahja kopija. Filosofija — deewiſchka ritma iſprachana, ta negroſamā iſprachana, kas stahw aif wiſa, kas padots pahrmainaī. Wina naw fisika, astronomija, dabas ſiniba, matematika, bet drihsak metafisika.

Kahdreib ſtiprais zilweks ſtahweja paſaules kalngalā un laſija kā no grahmatas. Tam nebij nekahdu noſlehpumu. Bet zilweka ſpahrni pagura, tas ſlihdeja un noſlihdeja ſemes wiſliktakā weetā. Adams krita grehkos. Nu ſkatas zilweks uſ laudim un aſminas zilweku, redi kokus un prahfā tam nahk koks, kā tafds, ſkata pateefibu un aſminas pateefibu. Naw ūchaī paſaulē neka absolufi pilniga, ir tikai wahjas ziļu paſaulu kopijas. Ir koks, kas wehl grib par koku tapt, bet neiſdōdas tam. Tāpat trihsstuhrs ne par ko neteek par trihsstuhi, zilweks par zilweku. Kā wehlak meklē likumus, pehz kureem noteek technikas brihnumi, tā zilweks ūchaī laikā mahzas paſiht tos imperatiwus, kas walda pahr wīnu, to uniwersalo prahfu, kuram tik war tuwinates paſchniodſišinaſchanas zelā, tās ſaites, kas ūcweeno zilweku ar dabu un zilwekus weenu ar otru, pehz Kristus paſcha wahrdeem: „Es un tas Tehws, mehs eſam

weens.“ Kristigā fizība gatavā weidā šbos noteikumus zilwekam nefneeds, wīna astahj tos katra pašcha sīnā. („Kas ušvar, tam es došču sehdet ar mani uš mana goda krehšla, tā kā es ešmu ušwarejis un sehdejis ar ſawu Tehwu uš wīna goda krehšla.“ Jahāa parahd. grahm. 3,21.)

Zilwekam ir netik juhtas, bet ari prahs. Un zilweka tragisms ir, ja tajā ſateekas karſtas, dedīgas juhtas ar aukito, ledaino, wīfa noleideju prahtu. Tā ari ſchoreiſ. Šinkahrigā, neapmeerīnajamā zilweze, — wīsmas weena wīnas daļa, — neatraduſe prahta zelā ſhos likumus, gluſchi dabiski kluſt nihiliste, pefimiste. Ja agrak Sokrats mahzija: „Es ſinu, ka es neka nesinu,“ tad wehlak Dekarts ar pilnu apšau fludina: „Es pat ta nesinu, ka es neka nesinu, es ſinu tik, ka es par wīfu ſchaubos.“ Iſnahk: warbuht pat paſaules now, manis ari now, bet weens kas ir — manas ſchaubas ir. Filoſofijas pamatos top nolikta wīfa noleegſchana, augštakās ſchaubas.

Bet bes waldoſchā ideala, kaut ari wiſneezigakā, zilweks newar dſihwot, ſabeedriba ſadruhp. Newareja turpinat ſawu dſihwi ari garigu lihdſhwaru paſaudejuſchais zilweks. Tas nobrauzijis no debefim wīfas ſpihdoſchās ſwaiglnes lihds ar paſchu aismahkonu Jehowu, iſpeldinajis, iſkaufejis tos ſemes uhdenos, nokratijis no ſaweeem kameeſcheem beidsamo peenahkuma apšau pret deewibu dabā (Panu),

top gruhfsirdigs. Kalab? Leekas, nu ir tam labi, un tas brihw̄s, par daud̄ brihw̄s, tik wajadsigā apmeerīnajuma naw. Naw radis zilweks buht absoluti neatkarīgs, šchī neatkarība, šchis tukšchais tukšchums ir ta nelaime. Ar ko aitpildit šcho tukšchumu?

Zilweks rada ūw zitus, jounus deewus, proti, ūahkumā — „Logos“. Wiaſch ūahk raudsītees uſ paſauli ne no muhſibas perspektiwas (sub specie aeternitatis) un wehrtet preekſchmetus ne pehz to buhtibas, bet kā tee zaurlauschas ūinamās partijas, grupas, laika rafas u. t. t. logikā. Un zilweka logika ūchaī laikā: debeſ ūihdsiga ūemei, ūeme — zilwekam; mehs dsihwojam ar wahrdeem, bet wahrdi — muhſu ūentſchi, ūentſchi — mescha zilweki, — tos mehs pahrſpeht newaram. Wina politiskee uſſkati: dabā, kas pate zehluſēs no pretrunam, tik atſewiſchku atomu, organiſmu, planetu, zilweku un fautu zīhra dehļ usturas. Žabeedriſkā psichologija — indiwiuelās psichologijas noleegſhana, walſts eerobeschota ar otru walſti, tauta — traukā eeflehgts paſaules gars. Šilosofija mahza, ka wiſs, kas ir, ir wiſumā, uniwersumā. Logiſks ūlehdseens: naw neka ahrpus ūchī uniwersuma, un ari pats jehdseens „neka“ un „ahrpus“ ir ūchā uniwersumā. Naw „leetu par ūewi“, ir tikai uniwersuma, koſmoſa atributi, ihpachibas. Lapa ir koka ihpachiba, koks — ūemes ihpachiba, ūeme — wiſuma atributs. Tikai wiſums ir paſcha

wišumá ihpaſchiba, tas ir pats par ſewi, pro ſe. Aug koki, ir ſahle. Bet zauriſgahjis zilweks ſaka: mans zelſch bija zaur meſchu. Kas ſchis zelſch? Zilweks bij agrak, koki agrak, ſahle agrak, bet zela wehl nebiſa. Tikai eſoſcho leetu kontakts radija jaunu jehdſeenu: zelſch. Katra leeta ir tik tamdeht, ka ir zitas leetas. Kokи tik tamdeht, ka ir ſchuhniaas u. t. t., u. t. t. Leetu paſchu par ſewi, ne-atkarigu no wiſuma, naω. Katra leeta ir tik zitu leetu kontakta parahdiba. Ais ſchis parahdibas naω neka. Zilweka prahs ari ir parahdiba, bet taſda, kura, kà lukturs, ſpehjiga apgaſmot zitas parahdibas. Un buhdams daļa no wiſuma, prahs newar apaemt wiſu wiſumu. Weens uhdens pileens newar ſewi iſkaufet wiſu uhdeni! Filoſofija — ne augſtakā ſinatſhana wiſpahri, bet dabas noſlehpumu iſſinatſhana ar noluhku w aldit pàr dabu. Ja agrak runaja par wiſu ko, tad tagad tik par to, ko toar rokām tauſtit, azim redſet, ſwareem ſwehrt. Un ja ari tagad runa par atgreeſchanos pee dabas, tad daba wairs te naω tikai logiſki domajama, bet ir jau ſtipri makaniskā. Planetes kustas ne pehz prahta, bet pehz mekanikas likumeem. Buhs eet no mekaniskās dabas pee zilweka, bet ne otradi. Notika leela wehrfibu pahrwehrteſhana zilwezes wehſturē, ihpaſchi no tā laika, kad Galilejs ſahka welt ſawas bumbas pa ſlihpajeem dehleem. Un eksperimentalā ſiniba ar wiņas

brihnumeem, twaika ſpehks, leelee dabas likumi, fahkot no Galileja likumeem par kriſchanu un beidlot ar wiſmaſako paſaules daļau peewilkſchanu, lihds kureenei aifkluwa Autona nemirſtigais gars, poſifiwiſms un utilitarism, beidlot ewoluzionism kopā ar Darwina mahzibu, kas mehgīna wiſu zilweziſko atwaſinat no dſihwneeziskā, — wiſ tas kopā dewa ko jaunu — zeribu zilweka paſcha ſpehkeem uſzelt pateefibas templi ſemes wiſu. „Seme“ un „meefā“ atkal fahk palikt zilweka azis ſwehtas. Katra prahtoſchana, katra filoſofija leeka, paſika tik ſvari, mehrs u. t. t. filoſofijas wairs naw. —

Pehz tam, kad tika iſdota Kanta „Tihrā prahta kritika“, wiſi pamāsam pahtleezinajās, ka „preehſchmeti par ſewi“, t. i. Deewi un dwehſeles nemirſtiba, materijas buhtiba, — pawišam naw paſihiſtami, ūtahw ahrpus zilweka atſinas lauka. Ogūsts Kants wehſturiski pеerrahdijs, ka dabas parahdibas un likumi ir weenigee poſitiwās pehtischiņas preekſchmeti. Zilweka atſinas nespehjiba bij konſlateta. Tik wehl pehz tam, kad Kants ſawā „Tihrā prahta kritikā“ ſadalija paſauli diwās daļās: preekſchmetu paſaulē un ideju paſaulē, — par jaunu zehlās daſchadu weidu ſolipſiſmu ſiſtemas, peſimiſma mahzibas u. t. t. Ja preekſchmeti naw pеejami, ja wi ni kauſ kas ehnains, tad dabiski ir buht par peſimiſtu. Kur naw iħſtas ſinatchanas, tur, iſnemot lihdszeetibu, nekas

newar buht. Mehs ſajuhtam tik aklus dſihwes dſinekļus, neapſinigu gribu. Tā tad buhtiba — par ſewi kas īauns. Preekſchmeti ir īauni, talab ka mihkaini, neiſprotami. Griba — īauna, jo ta ir akla. Ir ſkaidri — ſtipram zilwekam wiſs ir atlauts. Pahrzilwekam naw jarehkinajas ne ar ko. Naw preekſchmetu par ſewi. Labak tad atdotees mahkſlai, kurā mehs wiſmaſ pahrdſihwojam ſchis nesinamās buhtibas „tumſchās behdas“ un ari tās pirmatnejo „gaikſcho preeku“. Preeka deewam ir muhs jaglahbj. Zitadi mums draud iſnihziba (nirwana). Tā domaja Niežſche. Sinaſchanas naw, ſinibai naw noſihmes, tā tad tikai morale war muhs peſſit. Eekſch ta paſtahw moraliſtu filoſofija. Tās „Tihrā prahta kritikas“ ſekas. Zitadi ari newareja buht.

Un tomeahr ſchis jaunkanteefchu ewangelijs naw nekahda abſoluta teorija. Kahdā zitā ſawā darbā: „Iſpreekſchanas ſpehju kritika“ Kants jau atſihſt paſaules labeerihzibu un taifa daschus apriorus domu flehdseenus, kuri jau iſeet iſ „ſawu nojautu“ robeschām. Deemschehl, jaunkanteefchi negreesch wehribas uſ zitām Kanta kritikam un dibina ſawus apgalwojumus tikai weenigi uſ „Tihrā prahta kritiku“. Šchī ir elkdeewibas jauna forma. Aismirſts, ka filoſofija ir piramide, kura maſ pamalaſam, bei pahrfroukuma buhwejama. Zilweka domas eet ſoli pa ſolim uſ preekſchu, un Kants nebuht naw wehſtures zentrs, bet tik weens no wiņas

leelajeem darbineekeem. Un naw Kanta waina, ka ta peeluhdseji no winaa istaifijuſchi „nenosee-dsigo pahwestu“ filosofijā.

Gaiſma no paſaules dſiumeem neſilda, nebaro zilweku. Preekſch ka tam aismahkoau ideali, kad tee naw ſaprofami? Ar prahtu teem fizet newar. Un prahts ir tas, kas taſa kulturas leelo darbu. Ahrpus ſemes lodes neka naw, talab ka debeſu iſplatijums ari ir ſeme. Wiſur dſells, naſtrs, udeñradis, — uſ wiſam ſwaigſnem un planetem. Garam naw weetas. Zilweka dwehſele — apkahrtneſ logaritms. Deewſ labakā gadijumā (ja wiſch ir) dſihwo zitā paſaulē un nedara nekahdu eelſpайди uſ leetu gahjeenu ſchaſ paſaulē. Wiſch--noumens. Tahds jaunkanteefchu loſungs.

No katra uniwersuma punkta war redſet miljonus ſauļu, ap ſchim ſaulem greechias miriadi planetu, uſ pehdejām ſeļ dſihwiba, aug organiſmi un ſaprahtigas buhtnes, kuras meklē dſihwes nosihmi. Ja paſaule buhtu tik nedſihwu atomu dſellskehde, tad nebuhtu ne tas kahrtibas, ne to ſaprahtigo buhtau. Jel kahds prahts guļ buhtibas pamatos, un kaut ar maſumā, bet tas ir jaatſihſt. Bet poſitiwiſns negrib ta ſinat un apmeerinas ar „parahdibu“ un „likumu“ rubrizeſchanu.

Schis 40 miljoni un wehl wairak ſwaigſnes, no kurām gandrihs katra wehl leelaka par muhſu ſemi, — ſchis paſchas no ſewis ſastah-juſchās ſchaſ ne no weena matematika wehl

pilnigi neaptwertâs, bet tamehr droſchâs atfee-
zibâs weena pret otru!!! Ak, juhs gudrâs
swaigſnes! Juhs ſawas leelâs gudribas
dehl pelnat deewiſchku godu! Zitadi pat
ne malka meschâ nefakruijas pati no ſewis
eelâ bes krahweja, — bet juhs paſchas no
ſewis eſat ſtafhjuſchâs tik gudrâ kahrtibâ, —
ka muhſu gudrakee profefori, galwas kratidami,
atſakas no tam, wiſas ſchis atfeezibas droſchi
noteikt!

Teeſham juhs, swaigſnes, ſinat tagad, ka
katra no jums ir pilniga deeweete!

Un tu, ſemeſ lode, un tu, ſaule, juhs tik
neiſfakamî gudri eſat pahrſpreeduſchas ſawas
atfeezibas un ſawu zeļu! Tikai nesinam, kura
no jums iſgudrojuſe ſcho ſemes flihpo, elipſes
weidigo riņku gahjeenu ap ſauli, zaur ko zeļas
ſeema un waſara, deena un naſts... Schij
deeweetei wehl wairak goda...!!

Tà apmehram mahzija jau agrak Leibnizs
Spinosa un zifi, kuri redſeja ne tikai redſamo
dabas parahdibu wirkni ween, bet ari dabâ
apſlehtos galejos mehrkus. Wincem peewee-
nojās azumirkli wehl dauds zitas balsis, kas
norahda uſ to, ka muhſu 5 prahfi bes tam
naw nekahdi absoluti pareiſi organi. Mehs
peemehram, redſam, ka ſaule, mehneſ, ſwaigſnes
greeschas ap mums, — tas naw teeſa. Mehs
juhtam, ka ſeme ſtahw uſ weetas, — atkal
naw teeſa. Mums iſleekas, ka ſaule pazeļas
pahr apwahrkni, pateefibâ wiňa ſem apwahrk-

ſchaa. Mehs dſirdam harmoniskas ſkanas — pateefibā gaifs iſplata tik wiļnus, kuri paſchi par fewi bes ſkanas. Muhs apbur gaifmas un kraſku efekti — pateefibā naw ne gaifmas, ne kraſku, bet ir tikai beskraſainas etera kuſtības, kuras zaur optiſko nerwu peegahdā mums gaifmas ſajuhtu. Mehs runajam par aukſtumu un karſtumu — paſaules telpās naw ne aukſtuma, ne karſtuma, bet tik muhſchiga kuſtiba. Tā tad muhſu prahiti muhs peewiſ. No otrias puſes wiļu leeziba naw peeteekoſcha. Starp beidsamo akuſtisko ſajuhtu (36.850 wiļnojumu ſekundē), kuru muhſu auſis uſnem, un pirmo optiſko eefpaidu (4.00 biljonu) mehs neka neuſnemam. Ja uſ muhſu kokles buhtu zītas ſtihgas, tad mehs dabas gleſnu uſnemtu pilnigaki.

Mahza: „Dſihwiba pati no ſewis radijuſes uſ atdſiſuſchāſ ſemes lodes“. Tas ir tā noſauktais dſihwibas paſchradiſchanas dogmats. — Uguṇigā ſemes lode jau dſihwibas ſehklinas newareja buht, talab ka uguns nonahwē ikkatrū dſihwu ſehklinu. Kur tad uſ atdſiſuſchāſ ſemes lodes (Kant-Laplance teorija) radās dſihwiba? Waj zaur gaiſu atputeja? Newar buht, jo tad ari tagad wehl eters atneſtu dſihwibas ſehklinas. Tā tad atlikās tikai fizibas lozeklis par dſihwibas paſchradiſchanos. No Raditaja behdsa, uſ radijumu krita. — Teiz: mineraļi, ſeme, lehni ſapuhſdamī, ewoluzionē un top par auga ſchuhniņām. Augs ſawukahrt, dſihwneeka wehdera ſulas pahrſtrahdats, pahrwehrſchas

par baribas weelu un pahreet ta paſcha dſihw-neeka ſchuhniņās. Ja, minerals ewoluzionē un pahreet augā, bet tik ar noteikumu, ja fizikali-kimiķee ſpehki un pate ūaule pabalsta ſcho pahrwehrſchanas, t. i. kad ewoluzijas augstakee ſpehki upurē ſewi ewoluzijas ſemakeem ſpehkeem. Pahrſtrahdatais augs top par dſihwneeka ſchuh-niņu, bet tik ja aſinis un nerwu ſpehks (t. i. ewoluzijas augſtakās pakahpes ſpehki) upurē ſewi augu ſchuhniņu ewoluzijai. Mahziba par ewoluziju naw pilniga, bet weenpufiga. Wina iſbihda tikai pa ſchuſturas ziņas likumu, aismirſtot upura likumu, kas walda dabā. — Tāpat katra zilweka doma, dſimſtot, nokauj weenu jeb wairakas nerwu ſchuhniņas. Nerwu ſchuhniņa ſche — erozijs, bet ne eroſinatajs — agents, domas iſteikſchanas lihdſeklis, bet pate domu neiſteiz. Wiſas ſchuhniņas, mehs ſinam, pahrweidojas: kad zilweks at-minas notikumu, kas notizis 10 gadu atpakaļ, tad taffchu tās nerwu ſchuhniņas, kas ſcho faktu regiſtrejuſchas, ir jau mainiſuſčas 100 jeb 1000 reiſes. No kureenes ſchī atmina? Tā ſchuhniņas ir kā h da eroſchi, kurſch pats uſtur meefas formas, tāpat nerwu zentri — kā h da eroſchi. — Wehl teiz: uhdens ſtaſds un kehrpis ūawā ūawenojuſmā dod ūuhnu, un ūuhnu ir daudſ labaka par uhdens ſtaſdu. Tas teiſa. Bet kalab na behrſa ſehklas neiſaug oſols? Naug behrſs, kaut ari ūlikts behrſs, bet ne oſols, lai gan behrſa un oſola ſehklam

weenada protoplasma. Dabā sinama sistematiska tendenze, neatlaidiga teekšchanās uſ sinamu puſi. Uſ to paſchu norahda ari tas, ka magnetisms, neiſnihkſtot, pahreet elektrībā, gaſma ſilfumā, weena energija otrā, ka energija ir neiſnihziga. Ja tas tā, tad ari nahwē wehl naw absolutas iſnihzibas, absolutas nahwes. Un ja naw nahwes, tad ari dſihwiba nekad newar tapt iſnihzinata. Zilweks aifmeeg — nomirſt, bet dſihwibas kodols ar to naw nomahkts, zitadi, ja to iſnihzinatu, nebuhtu dſihwibas. Mehs pahrdſihwojām ari to laiku, kad ſeme krita uſ ſauli, kā ari to, kad no aukſtuma ſeme atradās miglainās materijas ſtahwoklī, bet dſihwiba bija un buhs, jo tās kodols naw iſnihzinajams. Paſaules energija paleek, psichiskais paleek un no „jauna dſihwos“ zitās paſaulēs kahdā warbuhtigā patenziālā ſtahwoklī, jo dſihwi ir tee, kuri wehl naw dſimuſchi, un nomiruſchi naw tee, kas ir miruſchi, kā to mahzija filoſofi preekſch Kanta, peem. Leibnizs. Zilweks waretu dſihwot, bet, teikſim, nerunat. Un neweens neſinatu, waj tas dſihws waj miris. Tas dſihwoja „preekſch ſewis“, kad nebija miris, warbuht tas ari tagad dſihwo „preekſch ſewis“, tik zeefch kluſu. Ja zilwekam iſdur azis, tas wairs neredi, tomehr ta redſe tam naw atneimta, bet tik wairs neparahdas. Kā mitrā gaſā neparahdas elektronī, bet wiñi tomehr, mehs ſinam, ir ari ſche.

Nonahkam pee slehdseena: pāsaules energija ir muhīchiga, ritmiska, atkahrt ojochas, kā to mahzija jau senais fieraklits. Winai ir ari noteikts wirseens, kā to ūkaļi apgalwoja Maiers. M. par ūcho mahzibu natureja par nenormalu, eelika ahpaprātīgo namā, bet ta ideja apstaigaja pāsauli. Un teescham: atomi — elektronu nokahrtota sistēma. Mehs redsam: katru azumirkli kahda nesinašana top par sīnāšanu, tumšchais par gaikšo, nepilnigais pahreet pilnigā, warbuhtīgais pateesi ēloščā... No elektroneem nahk weela. Warbuht pat wiſi elementi zehluschees no weena elementa? Weela no ūpehka, no tukšchuma? Bet ne no tukšcha tukšchuma, War išgudrot preeksī ūcha tukšchuma kahdu zitu tukšchumu, preeksī ūcha etera kahdu zitu eteri, bet ir to mehr kahda dīna, kas dod preeksīchmetu buhtibu. Ar matematiskeem punkteem, weelu ween wiſa newaram iſskaidrot. Matematiskee punkti, weela naw ūajuhta, bet punkts, weela. Tāpat domas, morale, ūkāstums naw punkts, weela, bet domas, morale, ūkāstums. Kas iſnahk pehz teorijas likumeem, kahdreib praktikā naw peemehrojams. Wajadsetu, peemehram, lai mehs nekustetos, bet mehs newaram nekustetees. Kā dīlhvot tā, lai neweenam pahri nedaritu? Dīlhvot ne individualistiku, bet univerſalu dīlhvi, ūaugot ar wiſu leetu wiſumu, pahraugot ūawu personīgo laimiti, meklet zitu laimē ūawu laimi. Wiſu ūaprast, wiſu peedot,

jo, no sinama Itahwokla raugatees, pašaules telpās naw neweena wainiga zilweka, bet ir dauds nelaimigu zilweku. War filosofiski peerahdit, ka wainigais ir pilnigi newainigs. Tikai ne ar punkteem, weelu. — Ja, kas ir ščis tukſchums, iſplatijums, kurā mehs elpojam? Šaiks, kurā dsihwojam? Kolofala muhſu preekſchā iſauga filoſofija, kad to gribēja aprakt. Kad domaja, ka filosofijas wairs naw, wina peepeſchi aſdedſīna ſawas burwja uguinis un parahdas taſni tur, kur tas neweens negaidija.

Naw zilweka, kas wiſu ſinatu. Pat naw laika, kurfch wiſu ſaprastu, jo muhſu ſinashana ir mainigs leelums, kas teezas uſ robeschu. Uſ ſcho robeschu trauzas un to reiſ ſaſneegs nemeerigais, pehz pateefibas ſlahpſtoſchais zilweka gars, tik azumirkli pateefiba ir tikai — ideals. Talab pret katru ſpreedumu wiſā ſinibas nosarēs ir wajadsiga kritiſka iſtureſchanās, jo ſčis ſpreedums naw meli, un no otras puſes, naw ari pateefiba. Luhk, kalab ſawa taſniba ir ſpiritualiteem, ir materialiteem, ir aprioriſteem. Wispahri, katra mahziba, ko newar pagaidam ne peerahdit, ne apgahit, pa daļai ir pateefā. Ņawa taſniba kā ateiftam, tā tizigam, wineem tik daschadi mekleſchanas zeli. Tas pats ari filosofijā. Katra filosofija ir wehl hipoteze. Ne ſchodeen, ne wokar neweens neatklahja pateefibas. Un no ſchā ſdeenas neweens zilwekam ne ka aſſoluta neteiks. Ne absolutus melus, ne

absolutu pateefibu. Filosofija—pateefibas, augstakās atsihšanas nemitiga, nenogurstoša meklešhana, un ir tik dīļa, tik plāšcha, zik dīļi filosofs, warbuht pats maldidamees, to ir apškatijis. Filosofija—gariga higiena, kas nepeeezēšchami wajadlīga katram domataja zilwekam. Zilweks filosofē kā brihwībā, tā zeetumā. Un taifni te ta, atraisot to no materielās pasaules sloga un aīsneisot kahdas tīhras idejas wispaſaulē, ir wiswaja-dīgaka. Kahds prahfneeks teiza: „Eeleteekat zilweku zeetumā — tas filosofēs wehl wairak!“ Filosofija nowehrīch zilwekā katru pretruņu briešmu, katru atsiņupēti-mīšmu, ūaweno to ar wiſu leetu wiſumu. Filosofija ir ūapraſchanas un miheſtības ūkola.

Deews dabâ un zilwekâ.

Temats fik zehls un augsts, ka eepreeksch jaaismirst wiſs zits, kà ari lektora ihpaſchibas, wehleſchanàs darit eeſpaidu uſ ziteem un, pa- leekot dſili pateefam, jateiz, ko waram teikt par ſcho wiſleelako jaufajumu. Waizajam: kà war pazeltees zilweka atſina fik augstu, lai ta waretu aptwert paſaules pirmfahkumu? Lai ſaprastu ko gadu tuhkſtoscheem par ſcho jaufajumu runaja un runàs, wajaga eewehrot wehſtures un ſinibas panahkumus, nemot no wiſa paſchu ekſtraktu, tafot ſlehdſeenus objektiwus, ne ſubjektiwus. Tà tad waizajam pa preekschu: kà ſaprata wahrdū „Deews“ ſeno deenu gudrineeki — waj ſche ir domu weeniba waj naw weenibas?

Jau no ſenàm deenam filoſofi nahk pee ſlehdſeena: zik krahſchaa ari nebuhtu ſchi paſaule, bet ir tomehr kahda eeſpehjamiba, kahds paſlehpts ſpehks, kas tajà wehl naw iſteizees. Nekad ſchi iſteikſchanàs newar buht bes ſawa iſteizeja, daba bes deewa. Kineechu gudriba Lao-Tſe perſonâ atſihm  aif ſch  redſam s paſaules kahdu ideju paſauli, kahdu idealo aif realâ preekschkara, kahdu intuizi  aif mekaniskeem likumeem. Peelaifch kahdu debefu eſamibu, no kà wiſs nahk un kurp wiſi gali ſatek. Aſſihſt kahdus leelus darbo-

joſchus Dabas Inſinktus, kuri paſauli aifween wehl pehz ſawa prahfa weido. Gluſchi kā kriſfigā fiziba un platonifms mahza, ka wiſs nahk no kahda Neiſteikuſchos Spehka. Indeeſchu Brama redſ ſcho deewiſchko ideju ne wiſu iſplatifiuſchos paſaulē, ta pa daļai palikuſi wehl ſewī, kā buhtibas wehrfigakā, eekſchejā puſe. Paſaule zehluſēs no kahda noſlehpuſa. Ellinu domu augiſtakā iſteizeja — wiſtihrakā aktiuitate, prahuoſchana par wiſidealako — par nemiſtigo. „O, miſtigais, domā par nemiſtigo!“, feiza Aristotels. Daudſ wehlak ari Spinosa kā zilwekā, tā dabā redſ diwus atribus, diwas ſubſtanze iſteikſmes — weelu un garu. Un Leibniza weelas wiſmaſakās daļas, atomi, beſgaligi maſee leelumi jau ar pilnigu apſiņu, ir apgaroti. Tās — monades. Monadu harmonijas uſturetajs — Deews, kurſch pats wehl naņ iſteizees dabā. Lihdiſigas domas iſteiž Hegels, un Kants teiz zilweku eſam padotu kahdeem katego- riſkeem imperatiweem, kuri wada tā darbus, ſirdsapſiņu u. t. t. Zilweka apſiņa ir Kaufkas, kas naņ parahdiba. Tas ſwabads, jo tam ir ſirdsapſiņa.

Tā Deewu apſiņmē ſeno tautu leelakee domataji. Bet kā par to iſteizas dabas ſinat- niſkais moniſms, tagadejā ſiniba, filika u. t. t.? Waj teefcham ſiniba pilnigi atmet to, pee ka gadu tuhkſtoſcheem turejuſchees zilweki? Waj wiņa atrod aſſolutu pateefibu gadijumā, ja zilweze wiſus ſchos gadus buhtu kluhdijuſēs, ūludinadama aſſolutus melus?

Siniba netiz filosofeem. Wina eet zitus zelus, nesdama rokās kwarus un zentrimetru. Grib wandit, pehfit, mehrit no kahdeem apakšsemes flahneem ščis deewišhkais awots išwerd. Tomſons, Ostwalds nahk ar elektrības, etera likumeem, kuri ir dibinati uz Autona mekanikas likumeem. Zilweks top uſskatits, kā elektronu suma, tā dwehſele atwaſinata no atomeem. „Dwehſele — apšinas ūleegſnis, nerwu sistemas refleksi“, teiz Bechterews. Psichologija top fizika, ūkaiftums, morale — juhtu darbiba, tā tad, lihdsigī muškuļu darbibai, ari energija. Tikumiba — maiga emozija, ne wairak. Pasaules iſplatijums — zilweka apzere, dwehſele — ta ūajuhta... Zilwekam ir ūmadſenes. Zik — tas nesin. Bet ar ūmadſenēm tas domā. Bes ūmadſenēm naw domu, bes drahts naw galwaniskās strahwas, zilweks naw semes lode. Anatoms neusees dwehſeles, ūaſchkeļot lihki gabaloš, tāpat kā ūstrahdneeks, ūaſkaldot telegrafa aparatu, neatradis telegrāfista, jeb pianista — ūadalot pianino. Kustiba naw ūkara, daschreis ir kustiba, bet ūkara nedīrdam. Retortē naw gara. Psichiskais naw galwas kaufā, bet „preekſch mums“, preekſch ūbjekta. Psichiskā likumi naw mekaniski. Newar pateikt, kahdas ir emoziju ūastahwdaļas, fizika, kimija te nepalihds. War labi ūinat fiziku un buht wahjs psichologs. Kahdreis wehl ūaſni otradi: jo wairak kahds zilweks ūin fiziku, jo tas masak ūaprot psichologiju. Psichologija

naw fisika. Wina ari naw logika. Pee-mehrs: ūkatotees uſ mehneſi, war nahkt prahdā 20 kap. Uſ lihdsibas, weenadibas pamata. Bet mehneſi tak naw 20 kap. gabals! Weens pirkſts un wehl weens pirkſts (lai ari neweenadi) — logiski, diwi pirkſti (weenadi). Tas ir abfurds. Tāpat Sokrads un Sokrats=Sokrats, ne diwi Sokraſi. Ari eſtetika naw logika. Škaiſts naw efektiwais, patihkamais, ne tas, kas pahrſteids, bet ſkaiſts — kas ſkaiſts. To zitadi iſteikt newar. Škaiſts bes tam war b u h t wehl patihkams u. t. t. Tik ſkaiſtumu formulei logiski nekahdi newar. Zitadi tas buhtu tik gudrs, bet ne ſkaiſts. Škaiſtums ir wihns, kuru iſtukſchot newar. Ir kahda „fakta pateeſiba“, kuru peerahdit newar.

Fisika mahza par weenas energijas pahreſchanu otrā. Bet mehs ſinam, ka ſchaſi pahr-vehrſchanā wiſs ſiltums, peem., atpakaļ ſiltumā nekad nenahk, kautkas no ta paſuhd. Par katrem 10 000 gadeem mehneſis paghtrina gaitu par ſawu diametru, ne weena neklauſis. Tas nenofiktu, ja fisikas likumi buhtu abſoluti pareiſi. Tee tik apmehram pareiſi, preekļiſ momenta pareiſi. Fisikas ſpehkeem, energijai, eteram wajaga wirſeenu, kuru uſrahdit newar nekahda warbuhtibu teorija. Warbuhtibu teorija ir tikai warbuhtiga. War tuht, ka no urnas, kurā atrodas 700 melnas un 300 baltas bumbinas, zilweks, roku eebahſchot, iſnems uſ ik 7 melnām 3 baltās bumbinas,

bet warbuht ari nè. — Ir kahda lihdsiba starp debešu un ſemes wehſturi, bet naw weenadibas. Ir dascha lihdsiba zilweku un kustonu eſte-
tikas, eſikas u. t. t. likumos, bet naw abſo-
lutas weenadibas. Scho lihdsibu iſteiz ta
ſauzamiee homologifkee likumi. Kimijas ele-
menti homologifski, wiwu ihpaſchibas atkahtojas,
bet ne weenadas. Siws puhſlis un zilweka
plaufchias homologifski, bet ne weenadi. — Astro-
nomija apgalwo, ka etera ſabeeſejumā, pa-
ſaules telpās, no manama ſinama kahrtiba,
kahda ſystematiska tendenze. Debeſu kermei
ne ſchurpu turpu ſchauſtas, bet eetura ſinamu
wirſeenu, paſaules telpās kaftru brihdi peeaug
ſoziala kahrtiba. Peem., ja eet no Peena zela
malām uſ widu, — tur jau ſtipra weelas kon-
zentracija, ſabeeſeſhana. Paſchā widu planetu
ſadurſmes, katastrofas nekad naw. Kahrtiba
ik mirkli dabā peeaug... Kalab paſaule eet ta,
lai buhtu wairaf kahrtibas, ziltweks — lai
taptu moralifks? Tas ir ſwarigs jautajums.
Tas ir galwenais jautajums. Un uſ paſchu gal-
weno mehs newaram atbildet. Pateizotees
ſchai kahrtibai, mehs eſam kas mehs eſam.
No ſchejeenes nahk morale, religija u. t. t.
Bet pats galwenais, ſchi kahrtiba, naw ſapro-
tama. — Par agri ir runat par kahdu nebuht
monifmu, weenibu. Monifma naw ne dabā,
ne zilwekā. Taſnibas deht, paſchias ſinibas
deht tas ir jateiz... Bet monifms warbuht ir
tur, kur mehs ta neredſam, warbuht tas ir

Lao-Tse un zifu filosofu mahzibā? — Ir kahdi masi leelumi, kuri ir lihdsigi un tai paſchā reiſe naw lihdsigi weens otram. Kā 5+0 naw 5 un neaſſchkiras no 5. Ir akmeni uſ tihruma un akmeni uſ kalnu wirſotnem. Winai ir lihdsigi un naw lihdsigi weeni otreem. Akmenim uſ kalna ir griba, impulſs, tendenze krist uſ ſemi un paſtrahdat ar to ſinamu darbu, ſchahdas tendenzen naw akmenim uſ tihruma. Ir daſchadas tendenzu ſistemas. Weenas tendenzen paſtahw, lai raditu telpu, weelu un otras — lai taptu dwehſele. Ja dwehſele naw dwehſele, tad tai wiſmas ir griba tapt par dwehſeli.. Waj infuſorijai ar ir dwehſele? Ja naw, tad iſnahktu: ta ka zilweks ar ir infuſorija, tik attihſtita infuſorija, tad ari ziwekam naw dwehſeles. Infuſorijai w a r e t u b u h t dwehſele, bet winai dwehſeles wehl naw — tahdas dwehſeles, kā zilwekam... Leelums — ſkaitlis, iſnahkums, bet ne ſahkums. Swaigſchaotās debesis — ilgas integrācijas auglis. Paſaule zehluſēs no impulſu ſistemas, no kahda pirm-potenziala. Paſaule zenschas tapt aktiwa, zehla. Tās wirſeens labs. Pehz Darwina kruſtojumu ſkaitis dabā peeaug. Kas agrak attihſtas — ſemaks, kas wehlak — augtaks. Ir paſaule kahdſ ſwehtums, kur ſch wehl weidu naw peenehmis, naw iſteizees, kā kahda neiſteikta, ſwehta paſaules data. Warbuht mehs wifi kahdreis buhſim ſwehti?!

Raugofees us swaigſchnotām debefim, zilweks lai mahzās iſdibinat, kurp eet tā zeſch, waj teſcham tas eet us ſwehtumu? — Teſcham, ja mehs iſdibinaſim swaigſchnotās debefis, tad ſapratifim paſchu zilweku. Tik iſſargafimees no diwām leetam: no naiwā realifma un no naiwā idealifma. Katrā ſinā preekſchmeti naw tahdi, kā mums iſleekas. Debefis rahnās eſam uguñigu punktu ſistema, kamehr pateefibā ſchis punktis ir weſelas paſaules — muhſu eedomas ne katru reiſi pareiſas. No otrās puſes naw pamata naiwam idealifmam, it kā wiſi preekſchmeti buhtu mahni. Ir paſaules, tā tad naw mahnu! . . .

Bet kas tad noteek pee debefim?

Debefis wairojas ſozialā, ſabeeedriſka kahrtiba. Waizajam: waj lihds ar to paleek labaka zilweka dwehſele, waj lihds ar īauschu ſkaitla peeaugſchanu noteek tikumiskā tautu, zilweku tuwoſchanās? Waj te noteek kahda ſabeeelchana pehz homologiſkeem likumeem jeb nē? Teſcham dſiļaka kluhſt ſabeeedribas logika, morale, eſtetika, dwehſele; peeaug ſkaituma ſajuhta, kuru atſihſt wiſas tauſas, peepildas praweefcha Elajas preekſchfludinaſchana par wiſu tautu ſapraſchanos kopejā religijā. Praweets ſaka: „Reiſ zilweki, mani pasinuſchi, — teiz Deewaſ, — ne tizēs, bet a t-i h s mani.“ Ne tizēs Deewam, bet a t-i h s to. Schi praweetoſchana peepildas. Peeaug logikas, ſinibas likumi, kurus atſihſt wiſas tauſas,

Sišiku, peemehram, neapstrihda ne japoni, ne kreewi, ne latweeschi, ne igauni. Kimijas eeguwumus nenoleds ne somi, ne wahzeeschi. Wairojas zilwezē tikumiskā temperatura, neraugotees ne us kahdu dsihwes apnikumu. Aug kolektiwa firdapsinaa, parahdas Deewa zilwekā. Neweenam nekaitē, bet zik wari, palihdsi katram,—tahds wisbahrejais tikumibas prinzips. Tik wina motiwejumi ir daschadi. Sokratis teiza, ka ispildot scho prinzipu, zilweks buhfshot laimigs. Te ir labadarischana, tā fakot, preekſch paſcha laimes, paſcha glahbſchanas, kas ir prahneeka, zilweka personiga leeta. — Kristigās fizibas motiws: wiſi weena Tehwa behrni, buhs fakust mihlestibā us scho Tehwu. Jau Origens un Sw. Augustins mahzija, ka pastohw kahdi tikumibas un atmakſas likumi. Buhs domat par dsihwī pehz nahwes. Sche mihlet Deewu, jo wiſch muhfu dehł zeetis. — War domat, ka kristigā fiziba ne ar ko neatschkiras no budisma, jo ari budisms mahza: „Tew nebuhs nokaut!“ — „Nenokaut“ par fewi neka nenosihmē. Ihsta wahrda nosihme: „nenokaut, bet mi hlet“. Ne katru reisi tur, kur nenokauj, ari teefcham mihlē. Kā, peemehram, pee budisteem. Tur nenokauj, talab, ka noschehlo. Zilweks pelna tik noschehloſchanu, jo tas atteizees no katras zenſchanas, katras aktiwitates un, tā fakot, pats jau fewi nokahwis. „Kaujamais“ naw „pulwera wehrts“. Kamehr mihlestiba nepastahw

noschehlošchanā. Kristīgā fizibā jau padšilinata tikumibas ūprasčana, firdsapšinas padšilinachana, ūche jau Deews parahdas zilwekos un dabā. — Kants domā zilweku ešam brihwu. Brihwiba ta gribas ihpasčiba, ne gadijums, ne ūkaistums u. t. t., zilweka personiba nawzitu personibu lihdseklis, bet mehrkis par ūewi. Te zilweka domu padšilinachana. Bet waj ari te nāw tikumibas peeaugšchana? — Un wehl notika firdsapšinas padšilinachana, kad zilweks gribēja buht ne laimigs, bet labs. Notika ewoluzija moralē. Stjuarts Mills sludinaja baudu pawairošchanu zilwezē, bet ne ūewi, ne zilwekā. — Schopenhauers, Nietsche, Hartmans no pirmā azu ūsmeteena itkā no ūcha labā wirseena daschus ūolus eef atpakaļ, bet tuwak apškatot, ir ar-winu solidari. Schopenhauers ari assihst zilweka personibu, kā mehrki par ūewi. Zilweka griba ir ūeekšchanās, peepildišchanās. Ta besgaliga, nenoteikta, tumšča, patmihliga. Zilweks zeesh ar ūawu gribu, ūawu patmihligo dabu. Tam glalibtees, aismirītees weenigi mahkſlā. Preeka deewam Dionisam ir tas jaglahbj. Pats Sokrats kehrās zeetumā pee kokles. Te tikumiba no gribas, zaur gribu. — Nietsche sludina pahrzilweku, kā kolektiwu zilweku. Pahrspēhjot, pahraugot ūewi, buhs mihlet wišu pilnigo, buhs noderet par ūiltu pilnigam nahkotnes zilwekam, kurščees pa muhsu lihkeem, kā pa trepem ūl augšchu un liks jaunus zilweku ūugas pamatus. Schis jau buhs ne

weenkahrschs zilweks, bet pahrzilweks. Te naw pesimisma, bet moraliska darbiba.—Hartmanns ūadisird kolektiwa ūardsapsinā pašcha Deewa balsi. Tā sistema mai aščkiras no utilitarista Milla mahzibas, te tik wairak pesimisma. Wiesch domā, ka katra laime — ilusija. Naw un nekad nebuhs, peemehram, us Amazones krasteem nekahdas laimigo kolonijs. Buhs strahdat klusibā, un tā strahdajot, pahrspēht ſewi, iſkopť ſewi.—Tik Schirner noſauz Deewu par egoiſtu, jo tas prafot ta bauschlu iſpildiſchanu. Wīsa dſihwe dibinata us egoiſma, us ſewi. Es mīſfigs un wahjſch, ziti ari tahdi. — Niewar dſihwot bes kahdas augļakas affinas, tā dſihwojot, ahtri pagurſtam, nowezojamees, mīſtam preekſchlaikā. War buht, un preekſch personibas noſkaidroſchanas ir wajadſiga, neilga personas iſolazijs, bet beidſot buhs eet korporazijā ar zilwekeem un Deewu. Ar ſcho eſam nonahkuſchi pee kreewu filoſofa Wladimira ſolo wjew a augltakā ſintefes.

Jau wezderibas praweeſchi ūudinaja, ka kahdreis Deews nonahkſhot Zionā, kur bes personigas laimes buhs ari wispahrzilweziſka labklahjiba. Te domas par kahdu kolektiwu ūardsapsinu ſemes wirſū. Us to paſchu norahdā ari Kompanellas „Saules walſts“, Tomata Mura „Utopija“, daſchadu utopiju mahzibas par ūabredribu, kuru kahdreis pahrwaldis metafiliſki, filoſofi, par „pilſehtu us ūalas“, daſchadas, kā peem., Ŝen-Šimona, Ŝurjē un

Markfa teorijas. Marks noteikti runā par kahdu strahdneku organizāciju aīsfardsibā pret winu eksploatačhanu no kapitalisma. Katris strahdneeks eeleek darbā wairak, nekā ūnem no tā. Janoteek ihpaschuma un darba organizācijai.— Wl. Solowjews, runā par „Wispasaules kristīgo tizibū“. „Ihsstenā bašniza“, par kuru ūpnoja Solowjews, ir wiſu zilweku bašniza tās nosihmē, ka tajā ir jaissuhd zilweku grupēchanai naidigos, pretejos lehgeros, tautās, dīmītās u. t. t. Wiſi, nesaudejot ūnu nazionalo karakteri, tik atswabinatos no ūna nazionalā egoisma, ūweenotos kopejā pasaules atjaunočhanas darbā. Atnahks deena, kad fisiologs, dīejneeks un filosofs runās weenu walodu un ūpratīs weens otru. Pasaulei newajaga tapt glahbtai ūpaidu kahrtā, jo gari-gās radīfhanas nosazījumi ir brihwība. Un brihwī un preezīgi radīt jaunu dījhīwi war tikai religiosa atdīsimfhana. Ari lehnibas tikumā ir ūpehks, ari wiņā ir ūna „griba pehz waras“. Solowjews tiz ne zilwekam, ne zilwezei, bet deewzi zilwezība i. Zilweks pehz ūwas buhtības mistīška buhtne, nes ūwī deewīšchku lihdsibū, atspulgu. Tajā zenschanās tuwinatees ūnam pirmawotam—deewibai. Potenzialais Deewws parahdas dabā, zilwekos. Tikumīškai dabai ūwi likumi: kauns, lihdszeefiba un godbijiba. Kauns prāta ūmakro instinktu aprobeschočhanu un pat ja eeſpehjams, winu nomahkšhanu. Schos instinktus zilweks mantojis

no ūaweeem tāhlakeem preekſichtetscheem, tee
wissēmakee wīnā. Šawu tikumiško dabu tas
turpretim ilgas attihstibas zēlā iſſtrahdajis pats...
Tā pakahpeniški nonahkam lihds aſketiſmam.
Aſketiſms — zehls m e h g i n a j u m s, dſihwoſ
tik preekſch dweſeles augſtakām kategorijam,
pahrfpehjot, nōmahzotwiſu ſemo, maſiſko zilwekā.
— Kur baltais zilweks n e r a u g a s n o a u g-
ſcheeneſ uſ melnām melchonu tautam, tur
ir tik biologiſkā, rahſas lihdszeetiba. Ari mihi-
leſtiba pret peederigeem, kaimineem naw wiſ-
tikumifkakā. Tikumiſkā l i h d ſ z e e t i b a, aug-
ſtakais altruifms, praſa daļu n o ūawas meeſas
u p u r e ſ ch a n u, atdoſchana ūawam tuwakam,
pretim egoiſmam — tuwakā meeſas atraemſchanai.
Wiſpaſaules baſniza — zilweku ſabeedriba uſ
lihdszeetibas, tikumibas pamateem. Te iſteizas
domas par augſtako wehrtibu; kam jueenem
pirmā weeta — ſabeedribai tikumibas dehł
woj tihri ſoziali-ekonomiſkai kooperazijai? —
G o d b i j i b a — nenogurſtoſchā, nemiſigā
zilweka dſihſchanās uſ augſtakām domam, emo-
zijam, pahrdſihwojumeem, uſ wiſu, kaſaugſtaks
par mums. Ta war parahditees, peem., pee
leela gara, kad tam radiſchanas brihdī meegam
naw nekahdas nosiħmes, kad tam „naw wałas“
gulet. Autonam, peemehram, kad tas apreh-
kinaja mehneſcha zēla likumus, bij leela
g o d b i j i b a preekſch idejas, kurai tas kalpoja.
Tas ideju ſtahdija augſtaki par perſonigo lab-
klahjibu... Ja, paſtahw kahda tendenze, kaſ

iseet uš kahda labā atklahšchanu, kas iseet no labā un eet uš labo, nahkdama no potenziala, nonahk pee realisazijas. Ta naw laime, kad es zīmu laimigs. Laime naw tur, kur kahds, daschi, daudzi laimigi, — jaewehro, kas laimigs. Moraliskā laime, ja es un zīti laimigi. Idealā laime — atteizotees no fawas laimes, padarit zitus par laimigeem. Labs bij kā warbuhtiba, bet nu tas parahdas. Ta teiz Šolowjews fawā „Labā attaiknošchanā“ (Оправданіе добра).

Eksoteriski višas religijas ir daschadas, bet apflehpti viņas dod weenu un to pašchu garigu saturu, weenu un to pašchu teofofiju. Zaur višam religijam eet kā slepena mahziba par Mahdi parahdīšchanos, par Buddha muhšigām atdfimšchanam, par Jauno Buddu, kurš atkal pehz 1000 gadeem parahdīšes pašaulē, — par Kristus atkalatnahkšchanu.

Tagadejās kulturas aina rahda, zik tahu wina no šķās religijas weenibas ideala. Višur višaptwerosčās idejas un juhtu truhkums, saschkelšanās, ahrifchķibu un sihkumu twarīšchana. Naw ištūreta un dsīta entuziasma, weselas, nedalitas gribas un leelu, spehzigu raksturu. Redsam, ka, galwenā weetā peeluhds relatiwas wehrtibas, ahrejo progresu, ahrejos panahkumus. Top raditas tikai daļas, bet ne weselais, swarigakais. Bet viš, ka ahtri, ar steigu zēl, ir nestipris un ahtri maitajas. Viš Šolowjews apsihmē šķās parahdibas ar wahrdū

„garigais atomisms“. — Jaatmet skeptizisms, pesimisms, solipsisms; iſſist zaurumu uſ noumenalo paſauli, ſaweenot debesis ar ſemi, garigi pa-
zeltees lihds augſtako preekſchmetu ſapraſchanai
un to logikai; pahrspeht attihſtibā Platōnu
un Fiegeli, pahrspeht ar idealismu positiwismu
un tā tuwinatees tai Pateefibas Walſtij, kura
nemitgi ſihmejas zilweka azu preekſchā. Un
augſtumos „noteek brihnuma leetas“, par kurām
neſinam pagaidam, bet kurām tizeſim wehlak.
Ari tagad miglainā gaikminā kaut kur pamirds
ugunis un jaunas domas trauzas uſ pareiſeem
zeleem filoſofijā. Noſlehpumi noteek pee de-
befim un kaufkas tamlihdsigs noriſinajas zilweka
dwehſelē, neapmeerinajamā, ſkumſtoſchā,
pateefibas alkſtoſchā zilweka dwehſelē. Mo-
dernais zilweks noguris no ziwiſiſazijas ſtip-
ruma bes winas ſchehlſiridibas un zaur
ta dwehſeli pluhſt warena Straume. Tam naw
eeſpehjams wairs apmeerinatees ar Ŝetes wahr-
deem: „Kam ir ſinatne un mahkſla, tam ir
religija. Kam winu abu naw, tam wajag reli-
gijas“. Gawiſe kahda tikumiſka paſaka par
muhiſchigi meklejoſcho, muhiſchigi eemihlejuſch os
zilweku, (Meterlinks, Rodenbachs un t. t.),
uſauſt jaunu tautu paſakas, padſilinajas ſirds-
apiņas ſapraſchana zilwezē, tautās un t. t.
Paſaka ſauz uſ weenu augſtako emoziju,
apweeno wiſus weenā ſwehtā emozijā. Ja ſenā
mahkſla bij egoiſta aprakſtiſchana, tad taga-
dejā, runajot Tolſtoja wahrdeem, „Labā eepo-

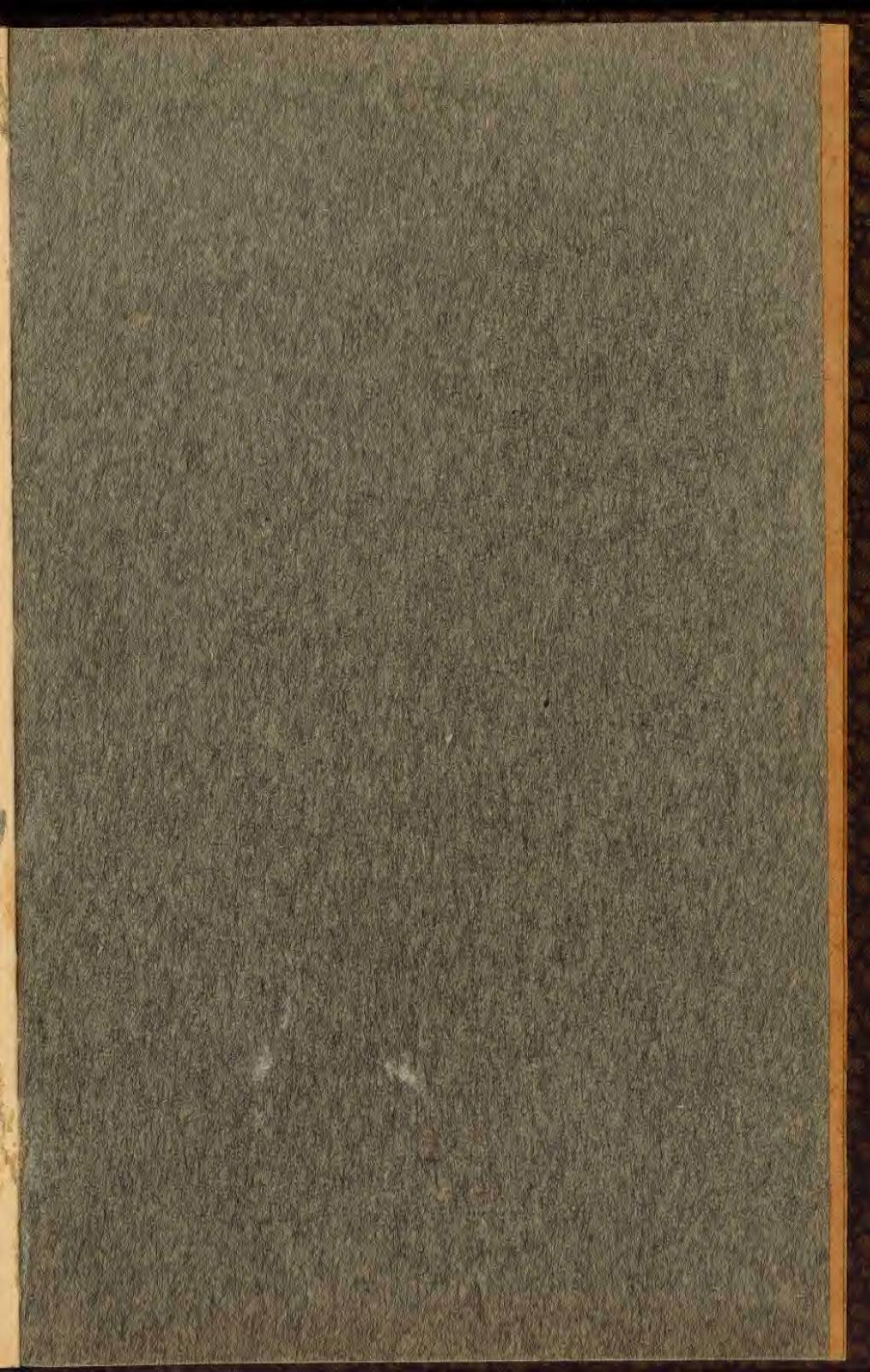
ſefchana". Jaunas tautas, lihdsigi weenkahrschai tautai, ir p a f a k u tautas. Winām naw individualisma, pessimisma un lepnibas — tas wezo tautu ihpatschibas. Winām naw Don-Schuani un fiamleti, bet kluſi-fehras, religiski-fikumiskas pasakas par traukschanos us tureni, kurp neaprimſtoſchi ſauz dſihwes ſwehtee swani. Ir nomanama tautas lihdsdaliba mahkſlā un tautu, daudſu tautu parahdiſchanas wehſturē. Paralela parahdiba pee mums un W.-Eiropā. Pat Kinā un Japanā. Kineefchi weza tauta, bet turklaht muhſchigi jauna. Tas naw wezs, kas daudſ dſihwojis, bet kas daudſ pahrdſihwojis. Ja, parahdas jaunas tautas un tajās kahds pirmopotenzials, kurſch wehl naw atklahjees, bet us kuru mehs wiſi gaidam. Latweefchi, igauņi, bulgari u.t.t. pirmopotenzials, kurſch gaida us atklahſchanos. Un ta kā ir Deewa pirmopotenzialā, tad ſchis tautas ſinamā kahrtā atwehrfees aifween augſtakās un augſtakās wehrtibās. Wiſas tautas, turpretim, ſakuſis weenā paſaules garā, weenā tautas dſimtā, kā to mahza WI. Solowjews.

O, zilwek, kas tu zelo jau gadu tuhktſoſcheem pa paſaules telpam, zelo un meklē, meklē un zelo — tu jau eſi nemirſtigſ talab ween, ka neſi ſewi daļu no ſcha neatwehrusčas deewiſchķā pirmopotenziala! Eſi droſchs, nebaidees no neka, kā ween no pateeſibas likumeem, paſaule peeder few, paſaule peeder ne efekteem un momenteem, bet taisnibai un

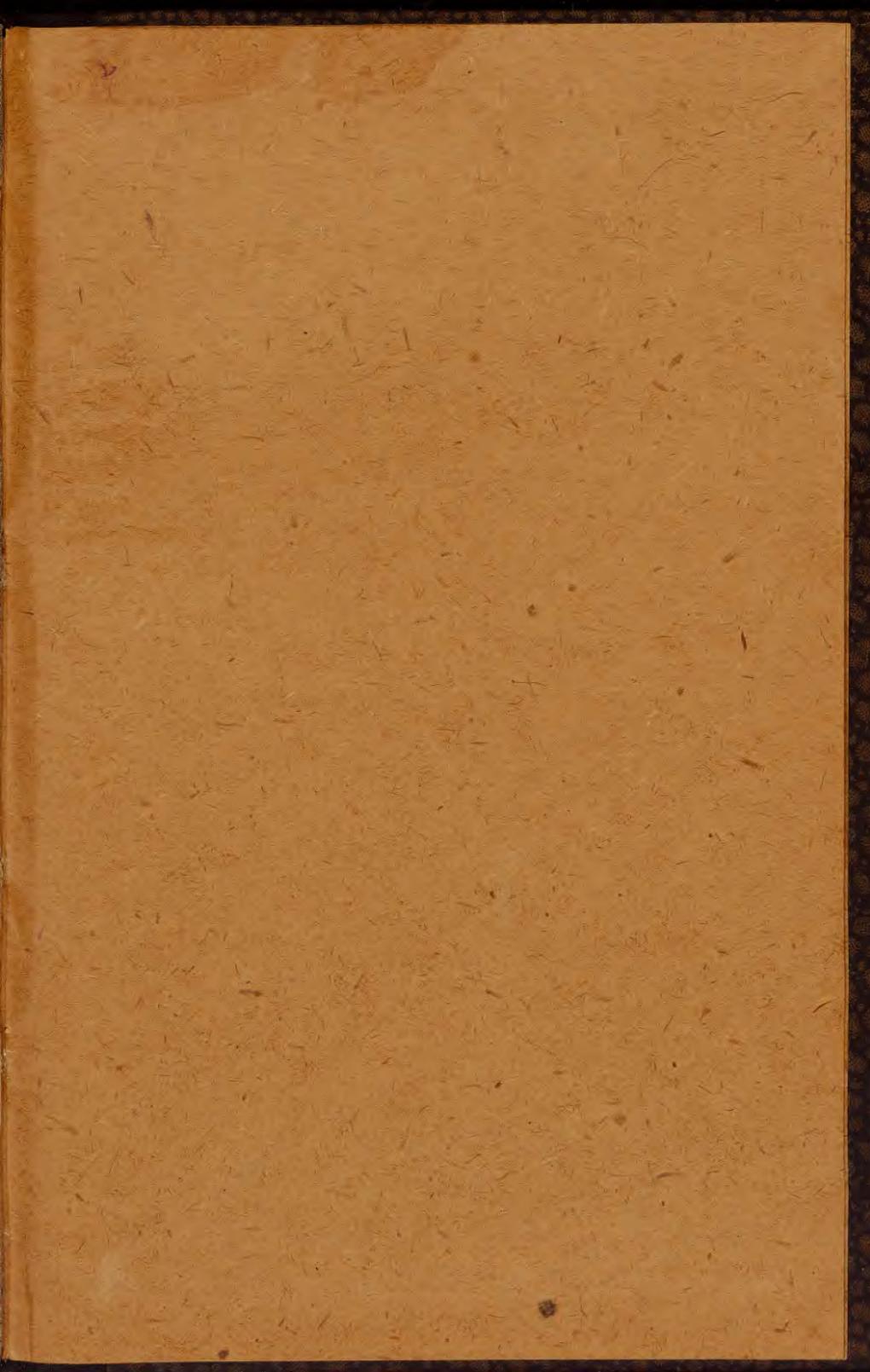
muhſhibail... O, ſwehtas debefis, mahzat
mums ifdibinat kurp un kà eet zilwekam ſem
juhſu wadibas!... — Ja, ir Deewſ dabā un
zilwekā. To weenadi prahſa paturot, mehgi-
naſim pahſpeht wiſpaſaules fehras, kas lai
ir tik gara paſilatibas negatiwā puſe, un no
ſchās deenas ſludinaſim augſtakās humanitates
juhtas ne tik pret zilwekeem, bet ari pret
kuſtoneem, augeem un akmeeneem.

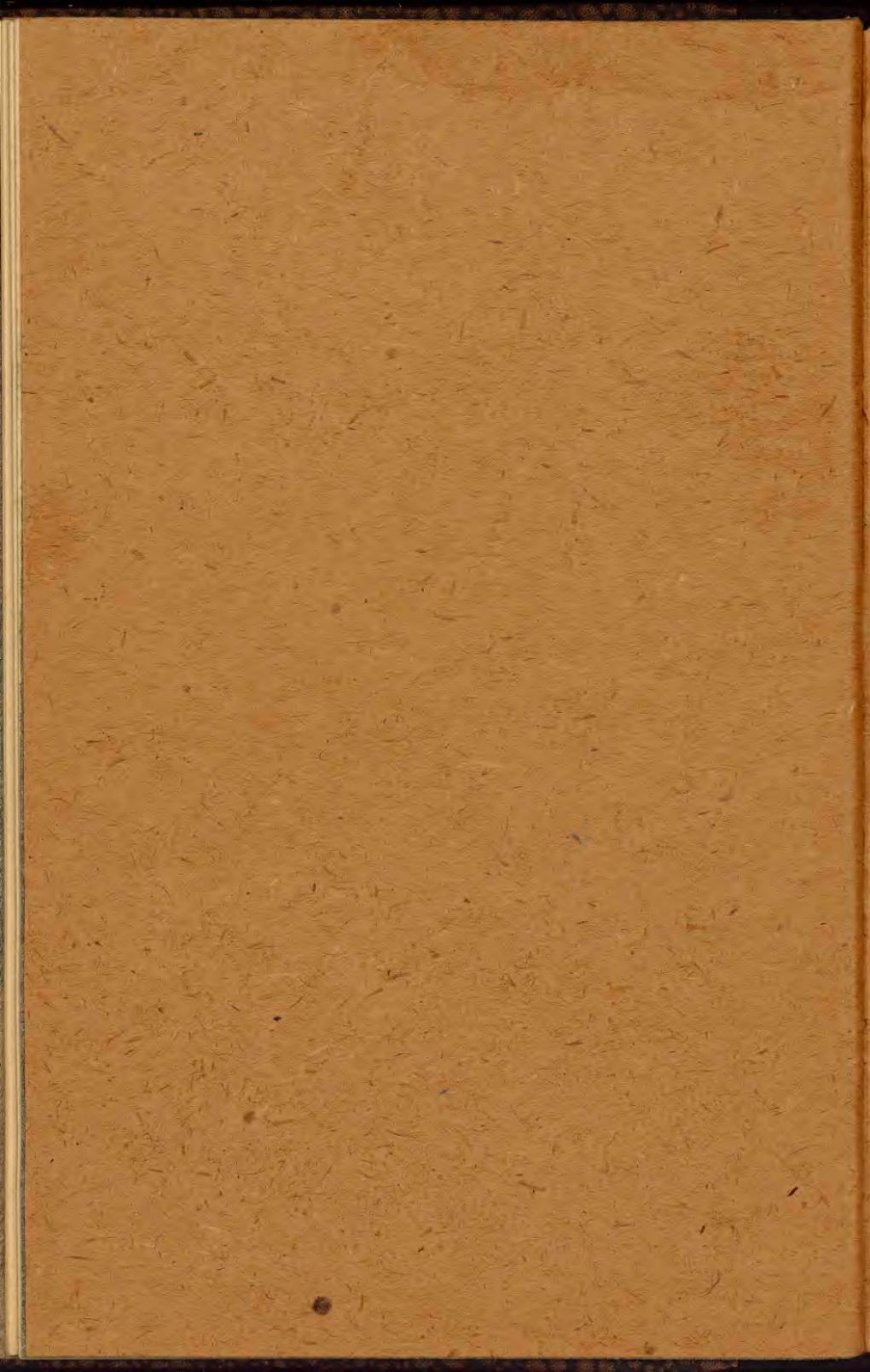

богом, ибо въ земли. О... Индийцамъ
мнѣ подсказали бы бѣ то что йоницкій монахъ
на сѣдахъ сидѣлъ въ... Индійца уѣзж-
ающимъ говорилъ йоницкому бѣ... Йоницкому
былъ такъ спокойствіемъ извѣстъ о томъ чѣмъ
онъ въ землѣ йоницкимъ сидѣлъ въ... аѣтъ
затѣмъ въ земли йоницкимъ сидѣлъ въ... аѣтъ
затѣмъ въ земли йоницкимъ сидѣлъ въ...

Makki 10 kap

[0,35]

LATVIJAS NACIONALĀ BIBLIOTEKA

0308006664